

Temadan Kurumsal..

Gazetecilik Enstitüsü'nden İletişim Fakültesi'ne...

Hikâyeyi diyalektik sorguladığımızda, değişimin dönüşümün bir olgunlaşma sürecine gereksinim duyduğu aşıkardır. Hikâyede bir nesnel koşulların sağlanması gerekir bir de nesnel koşulların önünü açacak öznel koşula ya da koşullara ihtiyaç vardır. Salt nesnel koşulların varlığı gerek ve yeter koşul değildir. Dolayısıyla bir özneye, faile de ihtiyaç vardır. Bu bağlaşıklığı, akışı iktisat boyutuyla, ekonomi boyutuyla yorumlayan İzzettin Önder, “Poujade Hareketi”ni anımsatarak, yurttaşın vergi karşısındaki direnişini “devlet” yapılanmasının öyküsünü anlatırken anımsatır.¹ Nedenselliği aktarırken 1. Dünya Savaşı'nın fitilini ateşleyen Sırp Gavrilo Princip, 28 Haziran 1914'te Saraybosna'da Avusturya-Macaristan veliahtı Arşidük Franz Ferdinand ve eşi Arşidüşes Sophie'ye suikastı gösterilir. Oysa ekonomik, sosyal, siyasal bir sürecin doğurduğu bir sonuçtur; 1. Dünya Savaşı. Tıpkı 2. Dünya Savaşı da nesnel ve öznel koşulların olgunlaşmasının yarattığı bir durumdur.

Özellikle 2. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında merkezi otoritenin, sermayenin, “meşruiyet” arayışı, akademinin araçsallaşmasının önünü de açmıştır. Habermas'ın “politikanın bilimselleşmesi” betimleme uğraşı da bunun yansımasıdır. Bu tarihsel akış içerisinde, akademik çalışmaların özellikle 1. Dünya Savaşı'nın yaşanmasıyla birlikte özellikle “propaganda” odaklı bir yönelime girdiği ifade edilmektedir. Bu akış, 2. Dünya Savaşı sürecinde çok daha belirginleşmiş ve yoğunlaşmıştır. Harold Lasswell, Paul Felix Lazarsfeld, Kurt Lewin, Carl Iver Hovland ve Wilbur Schramm iletişim çalışmalarına emek veren ve katkı sağlayan isimler olarak anılırlar.² Anılan bilim insanlarının çalışmaları ortak bir döneme denk gelir. Bu isimler arasında 1890 doğumlu Kurt Lewin'in en erken doğumlu olduğu görülür. Diğerleri 1900'lü yıllarının başlarında doğmuşlar ve çalışmaların yoğunluk kazandığı dönem 1. Dünya Savaşı sonrasına denk gelir ve ağırlıklı olarak 2. Dünya Savaşı dönemine ve sonrasına denk gelir.³ Dönemsel birlikteliğin ABD ve Avrupa boyutu ayrı bir tartışma konusu ve başlığı, ancak bu zaman aralığı, propaganda üzerinden dikkatlerin “iletişim” üzerine yoğunlaştığı bir dönemi göstermektedir. Bu rüzgârın esintilerin Türkiye'de de eş zamanlı gerçekleştiğini söylemek çok yanlış olmasa gerekir. Çünkü tam da o yıllarda bir kuruluş sürecinin ilk adımlarının atıldığı bir Gazetecilik Enstitüsü'nden söz etmek gerekir. Bu girişimi, diğer akıştan bağımsız ve ilgisiz bir durum gibi yorumlamak, haksızlık

1 <https://yurtsever.org.tr/2020/nesnel-ve-oznel-kosullarin-birlesmesi-393469/> (Erişim Tarihi; 29.10.2024)

2 Aslan, Cem Evrim; “Türkiye’de İletişim Eğitiminin Başlangıcı: Uluslararası Etkiler Açısından Bir Değerlendirme E-Kurgu”, Cilt: 26, Sayı: 3, Ekim-2018, S. 60-81.

3 (Lazarsfeld 1901- 1976, Lasswell 1902-1978, Kurt Lewin 1890-1947, Carl Iver Hovland 1912-1961, Wilbur Schramm 1907-1987)

olacaktır. Bunun bir tesadüf olmadığını tarihsel akışta yaşananlar yeterince belgelemekte ve ortaya çıkarmaktadır. Çünkü tam bu süreçte İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Sedat Simavi, İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord.Prof.Dr. Sıddık Sami Onar'a bir mektup yazarak, "Gazetecilik Enstitüsü" kurulması için talepte bulunmuştur.⁴ Bu İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi serüveninin başlangıç noktasıdır.

“Devrimin Kasılması”

Toplumsal belleğin önemli anlarından biri de hiç kuşkusuz Ulusal Kurtuluş Savaşı ve sonrasında kurulan Cumhuriyet'tir. Bu belleğin önemli kayıt alanlarından biri de basındır. Mütareke sürecinde İstanbul yönetiminin basın üzerindeki denetimini yitirmesinin ardından İstanbul ve Anadolu basınının kurtuluş mücadelesinde yeri ve önemi artmıştır. 1930'a kadar olan süreci irdelemeye çalışan Prof.Dr. Nurşen Mazıcı, basın yasalarının genellikle hukuksal boyutuyla yorumlandığına değinerek, siyasal boyutuyla da basın yasalarını yorumlamanın gerektiğini ifade etmiştir.⁵ Bu siyasal perspektifi de Dankwart A. Rustow'un Türkiye siyasal yaşamını ayırdığı dönemler üzerinden irdeliyor. Rustow'un otoriter yapıların demokratikleşmesi çerçevesinde gerçekleştirdiği ve Türkiye'yi de konu edindiği çalışmalarda 5 ayrı dönem tanımladığı görülmektedir. Hak ve özgürlüklerin sınırlandırıldığı dönemleri “kasılma”, rahatladığı dönemleri de “genişleme” olarak betimlemiştir. Bu boyutuyla bakıldığında 1918-1923 arasını bir genişlemeyle tanımlarken 1923-1945 arasını bir kasılma olarak yorumlamıştır. Mazıcı bu kasılmanın genç Cumhuriyet'in kuruluş sürecinin bir savunma mekanizması olarak devreye girdiğini ve bunun örneklerinin İngiltere, Fransa ve ABD'de yaşandığını ifade etmiştir. Ve bu dönemin “kasılma” diye yorumlanmasının yersiz bir nitelendirme olduğunu savunmuştur. Kuruluş sürecinde bu tür sınırlamaların makul ve meşru olduğunu gerekçelendirerek aktarmıştır.

1921 ve 1924 Anayasaları

TBMM'nin kuruluşundan iki hafta sonra, 6 Mayıs 1920'de Bakanlar Kurulu kararnameyle İstanbul basınının iadesi istenmiş ve hemen ardından 7 Haziran 1920'de “Basın ve İstihbarat Genel Müdürlüğü” kurulmuştur. Mazıcı, Sulhi Dönmezer'in “Basın Hukuku” eserinden yaptığı alıntıyla aktarıyor. Ve 1921 Anayasası'nda basına, yayıncılığa ilişkin özel bir hüküm yer almazken, 1924 Anayasası'nın 77. Maddesi; “Matbuat, kanun dairesinde serbesttir ve neşredilmeden teftiş, muayeneye tabi değildir” hükmünü getirerek düzenlemeye

4 <https://www.istanbul.edu.tr/tr/content/iletisim-fakultesi/fakulte-tarihcesi#title16890767962101> (Erişim Tarihi: 03.11.2024)

5 Mazıcı, Nurşen; “1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt 5, Sayı 18, S. 131-154, 1996-Ankara.

gidilmiştir. ⁶ Basın özgürlüğü açısından dikkate değer bir gelişme olsa da Takrir-i Sükun Kanunu ile Cumhurbaşkanı'nın oluruyla hükümete yayın durdurma ve denetim yetkisi verilmiştir. Ardından kapatılmalar, sürgünler uygulamaya konulmuş ve gerekçe olarak da; ülkenin ve Cumhuriyetin korunması adına gösterilmiştir. 1925 sonrası; “dinci ve etnik ayrılıkçı hareketle birlikte Sosyalist akımların da basın organları kapatılarak hükümetin denetimi altına alınmış...”tır.⁷ Her ne kadar 1924 Anayasası, “matbuat serbesttir” dese de bu serbestliğin sınırları, “kanun dairesinde” ki o kanun da Takrir-i Sükun’dur.

1925’ten 1931’e “Güzel çiçek tarlasına karışan yabancı otlar...”

Dönem özellikleri açısından bakıldığında, çok partili hayata geçiş denemesi yapılmıştır. O dönem içerisinde Serbest Cumhuriyet Fırkası kurularak, parlamentoda bir muhalefet oluşturulmaya çalışılmış. Partinin kuruluşuyla birlikte ortaya çıkan tablo hiç de iç açıcı değildir. Rejimin bir muhalif yapıya kazandırılmasıyla birlikte direncini de birlikte yarattığı görülmüştür. Nitekim dönemin gazetelerinden Cumhuriyet’in başyazarı Yunus Nadi, SCF’nin tutumunun ülkeyi ve rejimi tehlikeye attığını belirterek Mustafa Kemal’e bir mektup yazarak çağrıda bulunmuştur. Nadi’nin çağrısı, Cumhurbaşkanı sıfatıyla tarafsızlığını korumak durumunda olduğunu ve dolayısıyla her iki partiye de eşit uzaklıkta olduğunu vurgulayan bir yazıyla yanıt vermiştir. Ülkenin değişik kentlerinde yaşanan gerilimler, çatışmalar, dönemin yayın hayatına ilişkin yasal düzenlemeyi, 1931 Matbuat Kanunu’nun zemini hazırlamıştır. Sürecin temel nedenleri arasında da basın başta yer almıştır. Nitekim, İnönü, “... mevcut önlemlerin basın özgürlüğünü kötüye kullanmayı engelleyemediği...”ni vurgulayarak, 1931 Matbuat Kanunu’nun gerekçelendirmesini aktarmaya çalışmıştır.⁸ Kuşkusuz bu süreçte Şeyh Sayit İsyanı, Menemen Olayı gibi olaylar çok etkili olmuş ve yasanın zeminini de hazırlamıştır. Yunus Nadi, aslında basının durumunun iyi olduğunu ifade ederken, “Güzel çiçek tarlasına karışan yabancı otların” varlığını da hatırlatmadan durmamıştır.⁹ 1931 Matbuat Kanunu, tam anlamıyla bu sürece dönük düzenlemeler içeren ve dönemin koşulları nedeniyle önemli bir denetim ve uygulama sürecinin yaşanmasına yol açmıştır. Bu sürecin yeni birçok partili hayata geçişe kadar yaşandığını da söylemek gerekir.

1931’den 1950’ye...

Dönemin özellikleri, yaşananlar önemli ölçüde basın özgürlüğü açısından sıkıntılı bir döneme denk gelmektedir. Bu dönem yeni çok partili yaşam deneyimi açısından da beklentileri

6 <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>, (Erişim Tarihi: 03.11.2024)

7 Mazıcı, a.g.m.

8 Mazıcı, a.g.m.

9 Mazıcı, a.g.m.

yükseltmiş ve özellikle basında Demokrat Parti lehine bir yapılanmanın doğmasına yol açmıştır. O dönemi aktaran Hıfzı Topuz, gazeteci Sadun Tanju'nun sözlerine yer vererek aktarıyor. "... Genellikle aydınlar demokrasinin bütün nimetlerinin elde edileceği hayali ile etkilenmişlerdi. Halk ise adalet ve eşitlik çılgınlıkları arasında, sigaranın beş kuruşa çileceği, şekerin ucuza yeneceği günleri düşünmeye başlamıştı. Basın, muhalefetin hayallerini kamçılayan bütün propagandalara kollarını açarken biraz de kendisine güveniyordu."¹⁰ Bu açık desteğe kayıtsız kalmayan DP, 15 Temmuz 1950'de, 5680 sayılı Kanunu'nun yasallaşmasını iktidara gelir gelmez sağlamıştı. Kayıtlara geçmesi açısından önemli bir vurguyu da yapmak gerekir. 1931 Matbuat Kanunu ve sonrasına ilişkin aktarımlardan birini "Atatürk Ansiklopedisi" yayınıyla Kültür Bakanlığı aracılığıyla gerçekleştirdiğini söylemek gerekir. Dönemi anlatan paylaşımda; "1931 Matbuat Kanunu, takip eden yıllarda birkaç kez değişikliğe uğramakla birlikte, 1938 Haziran'ında, Atatürk'ün hastalığının devlet işlerinden uzaklaşmasını gerektirecek boyuta ulaştığı dönemde yapılan değişikliklerle basın özgürlüğü oldukça sınırlandırılmıştır" yorumu yapılmıştır. Bu yorumu daha da derinleştiren ve dönem üzerinde yergi dolu ifadeler, dikkat çekicidir. 1931 Kanunu'ndaki değişiklikleri, Kültür Bakanlığı himayesindeki "Atatürk Ansiklopedisi" şu açıklamalarla devam ettirmektedir. "Bu değişiklikler, Atatürk'ün vefatından sonra Cumhurbaşkanı olan İnönü'nün ve hükümetin basın üzerindeki otoritesini pekiştirmesini sağladı. Bu durum İkinci Dünya Savaşı yıllarında da devam etti. Türkiye'nin savaşa dâhil olmamasına rağmen, savaşın olumsuzluklarına maruz kalması ve bir taraftan sınırlarına dayanan tehdit ile birlikte içeride Milli Koruma Kanunu, Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi, İş Mükellefiyetleri gibi uygulamaların toplumsal tabakalar arasında iktidar karşıtlığına yol açması, savaş döneminde basın özgürlüğünden söz etmeyi mümkün kılmıyordu."¹¹ 1950-1953 arası dönemi yine aynı yayı "Basının Altın Devri" diye tanımlamayı da göz ardı etmiyor. Bu yerginin özellikle CHP ve İnönü üzerinde yoğunlaşması da Kültür Bakanlığı kaynaklı yayında, Hüseyin Bayarslan imzasıyla yer almaktadır.

1946 Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 1948 Hürriyet, 1950 Milliyet...

Bu sancılı dönemlerin, süreçlerin yaşandığı sıralarda iki önemli yayı ortaya çıkıyor. Simavi'nin Hürriyet'i, Karaca'nın Milliyet'i. 1946 yılında ise Türkiye Gazeteciler Cemiyeti kuruluyor. İşte bu dönemin bir diğer önemli gelişmesi de hiç kuşkusuz "Gazetecilik

10 Topuz, Hıfzı; "100 Soruda Türk Basın Tarihi", Gerçek Yayınevi, İstanbul-1973, S. 177-178.

11 <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/1950-basin-kanunu/> (Erişim Tarihi: 04/11/2024)

Enstitüsü"dür. Bu derleme çalışmada özellikle 1923 sonrası sürece odaklanılması ve hangi tarihsel matriste sürecin yaşandığının kavranması açısından önem taşıdığını söylemek gerekir. Toplumsal Bellek açısından da dönemin yaşanmışlıklarından söz etmek de bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim dünle bugün arasında bağı kurmak için Hürriyet'in ilk sayısının manşeti: "Ürdün ve Irak Orduları Filistin'e Girdi" başlığıyla olmuştur.

Gazetecilik Enstitüsü'nün kuruluş sürecine ilişkin bu tarihsel tabloyu aktardıktan sonra diğer gelişmeleri ve dönüm noktalarını anımsatmakta yarar vardır.

Sedat Simavi'nin Mektubu...

Gazetecilik Enstitüsü'nün serüveni 1947 yılında Sedat Simavi'nin İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof.Dr. Sıddık Sami Onar'a yazdığı mektupla başlayan bir süreç. Ayrıntılarıyla mesleğin önemine ve özellikle demokratikleşme sürecindeki Türkiye için gerekliliğine vurgu yaparak ve "nasıl bir gazeteci" sorusuna yanıt verecek bir müfredat ve eğitim programıyla beklentisini aktarmıştır. Mektupta Simavi'nin öne çıkarttıklarını kendi kalemıyla aktarmak gerekirse...

"Bilhassa demokratik bir inkişaf içinde bulunan memleketimizde matbuat müessesesinin önemi ve sosyal hayatımızdaki tesiri inkâr olunamayacağı için, içtimai hayatımızın tekevvün ve inkişafında rolü olan basın mensuplarının da daha iyi bir tarzda yetiştirilmeleri, memleket menfaati bakımından küçümsenmeyecek bir mahiyet arz etmektedir.

Amerika'da, Fransa'da, harpten evvel Almanya'da, İsviçre'de ve Avusturya'da Üniversitelerde Gazetecilik Enstitüleri kurulmuştur. Partiler arasındaki mücadelelerde ve efkârı umumiyenin hazırlanmasında ve efkârı umumiye tarafından gazetelerin tesir altında bırakılmaları hâdisesinde, gazetecinin şahsi kanaatlerini ortaya atabilmesi için kendisinin bilgili, ruhunda memleket muhabbetiyle birleşmiş bir hak duygusu taşıması lâzımdır. Gazeteciliği merak edecek namzetlerde, umumi malumatı arttıracak, hak duygusunu telkin edecek, ona hukuki ve içtimai malumat verecek müessese, ancak bir Gazetecilik Enstitüsü olabilir."

Sedat Simavi, Enstitü'nün kurulması gerektiğini mesleğin önemine vurgu yaparak, bu önemli meslekte hem uygulama bilgisi hem kuramsal bilgisi olan gazetecilerin yetiştirilmesi gerektiğini anımsatıyor. "Nazari ve Umumi" başlığı altında özellikle hukuk derslerini ifade

etmiştir. Hukuk bilgisi için temel hukuk ilkeleriyle birlikte kamu, ceza, idari, basın, devletler hukukunun öğretilmesi gerektiğini ve karşılaştırmalı hukuk bilgisinin önemini savunur. Öte yandan siyasal tarih, siyasal düşünceler, sosyoloji, iktisat, iktisat öğretileri, maliye, “beşeri ve iktisadi coğrafya”yı da dile getirir. Yine o dönemde gazeteci için “ecnebi dil” ki özellikle “İngilizce”nin bir gazeteci için önem taşıdığını belirtir. Öte taraftan gazetecinin mutfakta da yer alması gerektiğini uygulama derslerini görmesinin bir zorunluluk olduğunu ifade eder.

Senato Kolları Sıvar...

Simavi'nin ikna edici yaklaşımı üniversite senatosunun gündemine gelmesini sağlar. Öncelikle, hukuk, iktisat ve edebiyat fakültelerinden görüş için başvurulur ve bu fakültelerde kurulan özel komisyon raporları üzerine, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı olarak “Gazetecilik Enstitüsü” kurulur. Tarih, 29 Kasım 1950'dir.

30 Kasım 1950 Manşetleri...

Gazetecilik Enstitüsü dün açıldı

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesine bağlı olarak kurulan Gazetecilik Enstitüsü, dün, saat 16'da, İktisat Fakültesinin iki numaralı dershanesinde yapılan bir törenle müteakib açılmıştır.

Törende Vali ve Belediye Reisi Ord. Prof. Dr. Fahreddin Kerem Gökay, Üniversite Rektörü Ord. Prof. Ömer Celâl Sarç, dekanlar, profesörler, diğer Üniversite mensupları ve basın temsilcileri hazır bulunmuşlardır.

Öğrenciler, tedris heyeti üyelerini salona gösteren şövede almışlardır.

Salona Enstitü hocalarından sıra ile Prof. Baban, Prof. Suvla, Prof. Ö. Lütfi Barkan, Prof. Mardin, Burhan Falek, Cevdet Fehmi Başkıl, Prof. Siyavuşgil, Prof. Neumarık, Prof. A. İsaac, Prof. Timur, Ahmed Emin Yalman, Feyyaz Sefa, Ercimendi Ekrem Talû ve Resad Fevzi Yüzüncü, girmiş ve talebe tarafından tezahüratla karşılanmışlardır.

Toplantıya kısa bir hitabe ile açan Rektör Ord. Prof. Ömer Celâl Sarç, Enstitüye muvafakiyetler dileyen bir konuşma yapmış ve sözlerini şöyle bitirmiştir:

«- Enstitümüzün kural seviyesinde tedricen ulaşacaktır. Enstitümüzün memleketle çok faydalı olacağına ve irkiymetli elemanlar yetiştireceğine inanıyorum.»

Bundan sonra, İktisat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan, Enstitü adına, Enstitü Direktörü Prof. Şükür Baban ve Gazeteciler Cemiyeti adına da, muharir Burhan Falek adına ile takrib edilen

günün için bir ayet-i muvafakane ve müteakibinde hitabet şövede sistemini harikâp ikna etmek ve münevverin siyasi hizmete ve memleket politikasına karşı istihdamı fakir edecek şartlar ve tedbirler bulmak gerekir.

Gidatla böyle devam ettikçe, Türk münevverin siyasi partiler yolu ile memleket siyasetine ve siyasi hizmetine katılmaya hazır.

Bizim siyasi partilerimiz hastalığı gibi bu hükümettedir.

CUMHURİYET

Bir gecede on dokuz deprem

— Başgözetici I inci sahifede —

Deprem haberinin Eskişehirde 1-3 günün içinde müteakib derhal Vali Muavini Hayri Eke, beraberinde landarına alay komutanı muavini olduğu halde yoluma girer ve ekmeç olarak Bigadiç'e hareket etmişler ve vatandaşların iki ihtiyacını karşılayarak gerekli tedbirleri almışlardır.

Bu sabah da Vali Vekili End Kay, Bayındırlık Müdürlüğü ile birlikte deprem bölgesine gitmiştir.

Balkende gelen haberlere göre, dün gece deprem müteakibinde faaliyetleri 19 defa tekrarı etmiştir.

Son gelen haberlerde zelzelelerin devam ettiği bildirilmektedir.

Birer konuşma yapmışlardır.

Müteakibinde Rektör Prof. Sarç tarafından tedris heyeti üyeleriyle davetiler şerefine Profesörlerle evinde bir çay verilmiş ve toplantı saatini bir hava içinle geç vakte kadar devam etmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi haberi 1. Sayfadan açılışı duyurmuş ve ardından açılışa ilişkin bilgileri vermiştir. İktisat Fakültesi'nin 2 nolu Anfisi'nde, saat 16'da açılış gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler öğretim kadrosunun içeri girişini "şiddetle alkışladıklarını" bildiriyor haber. Toplantının açılış konuşmasını Rektör Prof.Dr. Ömer Celal Sarç yapmıştır. Ardından kürsüye İktisat Fakültesi Dekanı Prof.Dr. Ömer Lütfi Barkan, Enstitü Direktörü Prof. Şükrü Baban ve Cemiyet adına da Burhan Felek gelmiştir. Tören ardından Profesörler Evi'nde çay eşliğinde gelen konukların geç saatlere kadar ağırlandığı bildirilmiştir.

Milliyet de habere 3. sayfadan girmiş ve öğrenci sayılarına ilişkin de bilgi vermiştir. Toplam 430 öğrencinin kaydolduğunu bildiren Milliyet, bunun 87'sinin gazeteci olduğunu geri kalanın ise değişik fakülte öğrencileri ve lise mezunları olduğunu aktarmıştır. Profesörler Evi'ndeki etkinliği de davetliler şerefine "bir kokteyl parti" kayda almıştır.

Son Posta'nın haberinde de derslere devam mecburiyeti olmadığı belirtilerek isteyenlerin derslere "dinleyici" sıfatıyla girebilecekleri bildirilmiştir.

Enstitü'nün ilk Müdürü

İlk müdürü de Şükrü Baban... Şükrü Baban, öğrencilerine ezberden öte muhakeme yeteneğine dayanan sorularıyla bilinen bir Hoca ve bu sorgulamalarda Robert Owen kimdir sorusunu sorduktan sonra Owen'in mülkiyetten yana olup olmadığını "iktisadi doktrinler"

çerçevesinde öğrencilerinden yorumlamasını isteyen bir isim olarak da kayıtlara geçmiştir.¹² Enstitü direktörü ya da müdürü Baban, Galatasaray Lisesi mezunudur. Paris Üniversitesi'nde hukuk ve siyaset bilimi okudu. İlk görev yeri kayıtlara Matbuat Genel Müdürlüğü diye geçti. İkdâm Gazetesi'nde tiyatro eleştirileri yazdı. Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit Yalçın ve Hüseyin Kâzım Bey'in ortaklaşa kurdukları Tanin Gazetesi'nin kadrosuna girdi. 1909-1913 öğrenimi sırasında gazetenin Fransa muhabirliğini yaptı. Paris Mektupları seri halinde yayınlandı. Daha sonra İstanbul'da Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde 1944 yılına kadar müdürlük ve başyazarlık yapmıştır.¹³ Sarı Basın Kartı sahibi olan Şükrü Baban, İkdâm, Tanin, Yeni Sabah ve Olaylara Tercüman gazetelerinde ağırlıklı olarak dış politika yazıları yazdı. Baban'ın ilk yönetici olarak atanmasının bir tesadüf olmadığı söylenebilir. Cumhuriyet'in ilk önemli aydınlarından, bilim insanlarından biri Enstitü kurucu başkanı olmuştur.

Yine Cihad Baban'ın aktarımlarında; "Asıl ismi ile (Tercüman-ı Hakikat) İstanbul'da Milli Mücadele'yi ve Mustafa Kemal'i tutan gazetelerden biri idi, nitekim zaferden sonra Şükrü Baban'ı gazetesi ve okuyucuları adına Mustafa Kemal'e zaferinin sembolü olarak bir kılıç götürdüğünü görüyoruz."¹⁴

Enstitü'nün İlk Sancılı Yılları

Haziran'da Milli Eğitim Bakanlığı kararıyla kuruluşuna karar verilen Enstitü kuruluş çalışmaları yürütülmek üzere İktisat Fakültesi Profesörler Kurulu'nun 24 Temmuz 1950 tarihli oturumunda Gazetecilik Enstitüsü İdare Heyeti seçilir. 30 Kasım 1950'de öğretim başlayan Enstitü, ilk iki yılın ardından anılan kurulun kaleme aldığı raporla sorunlar gündeme taşınır.

Enstitünün Batı'daki örnekleri temel alınarak hazırlanan yönetmeliğe karşın kimi ekonomik sıkıntılar yaşadığı raporda aksettirilir. Enstitü'nün öğrenci sayısının 670'e ulaştığını

12 Baban, Cihad. "Hocam ve Amcam Şükrü Baban". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 40/1-4 (Ekim 2011).

13 Baban, A.g.m.

14 Baban, A.g.m.

ancak bu öğrenci işlerini yürütmekle görevli tek memur olduğu belirtilir. İdare Heyeti, iş yükünün kendilerine kaydığını ve bunun da öğretim sürecini zora soktuğu dillendirilir. Bu zorluklar nedeniyle Fakülte yönetiminden ikinci bir memur talebinde bulunurlar.

Sözkonusu raporun tarihi 21 Ağustos 1952'dir.¹⁵ Raporunda, "Enstitü İdare Heyeti'nin maddi imkansızlıklar nedeniyle karşı karşıya bulunduğu bir diğer zorluk da Enstitü'de mesleki dersleri verecek kimselerin bulunmasında yaşanmıştır. Türk gazetecilik seviyesini, medeni gazetecilik seviyesine doğru yükseltmek amacıyla kurulan Enstitüde Umumi Gazetecilik Tarihi, Halk Efkârı Psikolojisi, Arşiv ve Dosya Tertip Sanatı gibi meslek derslerini okutacak kimselerin bulunmasında oldukça ciddi güçlükler yaşanmış ve kurulduğu tarihten itibaren bu ve diğer tüm meslek derslerinin sorumluluğu Burhan Felek, Cevat Fehmi Başkut, Şevket Rado ve Enis Tahsin Til'in omuzlarına binmiştir. Başka pek çok isme çağrı yapılmışsa da teklif edilen ders ücretlerini yetersiz bulan bu kimseler Enstitü'de ders vermeyi kabul etmemiştir. İki yıl boyunca, adı geçen isimlerin fedakarlığıyla yürütülen dersler, son derece düşük bir ücret karşılığı görev yapan bu hocaların, ücretlerin artırılmaması durumunda daha fazla hizmet veremeyeceklerini bildirmiş olması karşısında aksama tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır" yer alan bir tespitle sorunları dile getirir. Ve bu süreci bir çözüm olarak ders saati ücretlerinin artırılması yönünde bir adım atılarak, ders saat ücreti 10 Lira'dan 20'liraya çıkarılmıştır. 1952'de ifade edilen sıkıntıların aynısı 1971-1973 yılları arasında da yaşanır. Ve söz konusu öğretim yılında iki yıl süreyle öğrenci alımı durdurulur. Enstitü'nün idari ve mali zorlukları Enstitü'yü kapanma tehlikesiyle karşı karşıya bırakır.

İlk Mezuniyet 1952'de...

1950-1951 öğretim yılında dört 4 sınıfta başlayan Enstitü ilk mezunlarını 1952'de vermiştir. Ancak ilk mezunlar "Gazetecilik Enstitüsü Bitirme Belgesi"yle mezun olurlar. Bu belgeyle mezun olunması nedeniyle yükseköğrenim mezunu gibi değerlendirilmemeleri sorun yaratmıştır. Bitirme Belgesi'nin diploma niteliğine sahip olmadığı belirtilerek, Rektörlüğe başvuruda bulunur Enstitü yöneticileri. Ancak Enstitü Yönetmeliği'nin 19. Maddesi gerekçe gösterilerek bu istem red edilir. Bunun üzerine Gazetecilik Enstitüsü'nce İktisat Fakültesi Dekanlığı'na verilen 22 Mayıs 1954 tarihli bir yazıyla başvuru yapılır. Ve bu başvuruda 'Bitirme Belgesi' tabirinin, orta öğretimde iki yıl üst üste kalan öğrencilere verilen bir belge olarak halk diline kadar inmiş bir tabir olduğu ve başarısızlık ile aynı anlama geldiği vurgulanarak, Yönetmeliğin 19. maddesinde yer alan 'Bitirme Belgesi' tabirinin yerine 'Diploma' kelimesiyle değiştirilmesi önerilmiştir. Öneriyi değerlendiren İktisat Fakültesi Dekanlığı, Yönetmelikte yapılması öngörün değişiklikleri

15 <https://www.istanbul.edu.tr/tr/content/iletisim-fakultesi/fakulte-tarihcesi#title15006540118401> (Erişim Tarihi: 05.11.2024)

kabul etmiş ve bu değişiklikler 29 Kasım 1954 tarih ve 8.865 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Buna göre; ‘Enstitü’ye devam eden öğrenciler, üniversite öğrencilerine mahsus hiçbir haktan faydalanamaz’ ibaresi kaldırılarak “bitirme belgesi” tabirinin yerine de “sertifika” ibaresi kabul olunmuştur.¹⁶

17 Yılın Ardından Enstitü Öğretim Süresi 3 Yıl Oluyor

1967 yılında Enstitü’nün yönetmeliğinde 2. Değişiklik gerçekleşiyor. Birinci değişiklikte yükseköğretim mezuniyeti hakkı verilirken, yapılan 2. Değişiklikle de öğretim süresi 3 yıla çıkarılıyor. Aynı zamanda müfredat da değişikliklere gidilmiş, ders programlarında, “halkla münasebetler ve propaganda” dersi, “ilancılık ve reklamcılık” ve “radyo televizyon işletmeciliği” derslerine yer verilir. Ve bu tarihte yönetmelikte yapılan yeni bir düzenlemeyle Enstitü öğretimine devam eden ve sınavlarında başarılı olanlara, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi tarafından “Gazetecilik Enstitüsü Diploması” verilmeye başlanmıştır.¹⁷

Kapanma Tehlikesi’nin Ardından Enstitü’ye Yeni Kimlik: Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Enstitüsü

Enstitü öğretim sürecinde iki yıl öğrenci alımının durdurulmasının ardından 1973-74 öğretim yılından itibaren yeniden öğrenci alımına başlamıştır. Yine Enstitü tarafından öğretim değerlendirmesi üzerine oluşturulan kurul incelemeleri sonrasında Enstitü öğretim tam bir yükseköğretim süreci olduğu ve yükseköğrenimin sağladığı hakların tümüne kavuşması gerektiği dile getirilmiştir. Bu çalışmalarla müfredatta düzenlemelere devam edilmiş ve yeni derslerle Enstitü’ye yeni bir kimlik kazandırılmıştır. Bu çabalar, İstanbul Üniversitesi Senatosu’nda 12 Haziran 1975 tarihinde yönetmelikte değişiklik yapılması kabul edildikten sonra 1975 tarih ve 15.294 sayılı Resmi Gazete’de yayımlandıktan sonra yürürlüğe girmiştir. Ve Enstitü’nün adı da “**Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Enstitüsü**” olarak değiştirilmiştir. Yönetmelikteki bu değişikliklerle, “Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Enstitüsü Diploması” verilmeye başlanmıştır. Yönetmelikteki değişiklikler devam etmiş ve 1975 yılındaki değişimle “Yüksek Lisans Diploması” verilmeye başlanmıştır.

Enstitü’den Yüksekokula! Dönüm Noktası: 1982

30 yıllık öğretim sürecinin ardından Enstitü, 1980’de İktisat Fakültesi’ne bağlı olarak “**Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu**” adını alıyor. İki yıl süren bu sürecin ardından 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu’yla 1982 yılında İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü’ne bağlı Basın Yayın Yüksekokulu adını almıştır. Öğretim süresi de 4 yıla çıkarılmıştır.

16 Sözkonusu aktarımlar Fakülte sayfasında yer alan ayrıntılı tarihten alınmıştır.

17 <https://www.istanbul.edu.tr/tr/content/iletisim-fakultesi/fakulte-tarihcesi#title15006540118401> (Erişim Tarihi: 05.11.2024)

İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nun mekan serüveni de ilk değişimi yaşamıştır. Açılışını İktisat Fakültesi 2 nolu amfisinde gerçekleştiren Enstitü, Yüksek Okul kimliğiyle, 1983-84 eğitim öğretim yılı başında üç katlı yeni binaya taşınmıştır.¹⁸

1982 yılında Yüksek Okul kimliğine kavuşan İletişim Fakültesi, “Doktora” öğretimine de başlamış ve kendi öğretim kadrosu için önemli bir adım da atmıştır. Ve o tarihte 5 araştırma görevlisi alınmıştır. Akademik gücünü arttırmaya devam eden Fakülte, ilk akademik etkinliğini uluslararası sempozyum olarak gerçekleştirmiştir. Sempozyumun konusu: “Türkiye’de Yabancı Dilde Basın”

Gelişim sürecinde sektörden de destek alan Yüksek Okul, Hürriyet Gazetesi'nin, ofset baskı araçlarını bağışlaması ve Asil Nadir'in televizyon stüdyosu kurmasıyla önemli bir atılım içerisine girmiştir.

Adım adım Fakül'teye... Üç Bölümlü Yüksek Okul...

Basın Yayın Yüksek Okulu'nda öğretim 2 bölüm olarak sürdürülüyordu: “Gazetecilik ve Halkla İlişkiler” ve “Radyo Televizyon”! Bu durum 1989'dan sonra 3 bölüme dönüştü. Artık öğretim; “Gazetecilik”, “Halkla İlişkiler ve Tanıtım”, “Radyo Televizyon” adı altında üç bölümde yapılmaya başlandı.

18 <https://www.istanbul.edu.tr/tr/content/iletisim-fakultesi/fakulte-tarihcesi#title15006540118401> (Erişim Tarihi: 05.11.2024)

Uygulama Hassasiyeti Devam Ediyor

Sedat Simavi'nin ilk kuruluş dilekçesinde belirttiği gibi “nazari” bilgiler çok önemli ama aynı zamanda bir gazetecilik, iletişim öğrenimi için uygulama da çok önem taşımaktadır. Uygulama için fakülte içerisinde uygulama birimleri de kurulmuştur. 1986 yılında “İletim Gazetesi” yayına başlamış. Yine 1989 yılında da İstanbul Üniversitesi Haber Ajansı da kurulmuştur. Ekim 1988 tarihinde halkla ilişkiler alanında öğrencilere pratik uygulama olanağı sağlamayı amaçlayan Halkla İlişkiler Grubu izlemiştir.

Enstitü'den yüksekokula geçildikten sonra gelişmeler birbirini takip etmiştir. Okul bünyesinde profesyonel bakış ve amatör ruhla uygulamalı dergicilik eğitimi vermek amacıyla, Ekim 1989 tarihinde 4.Boyut Dergisi yayınlanmaya başlarken, Mayıs 1991'de Akademik Medya ve Kamuoyu Araştırmaları Grubu (Akademedya), Ekim 1991 tarihinde ise öğrencilere reklamcılık alanında kurumsal eğitim vermek amacıyla Reklam Grubu kurulmuştur.

1992 Milat; İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi...

İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu, 11 Temmuz 1992 tarih ve 21.281 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 3837 sayılı kanun ile “İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi” adını alır. 1992-93 öğretim yılında, İletişim Fakültesi'nin ilk dekanlığına yüksekokul müdürü Prof. Dr. Tayfun Akgüner atanır.

Önceleri İ.Ü. Rektörlüğü'ne bağlı olan Basımevi ve Film Merkezi 1992 yılında Basın Yayın Yüksekokulu'nun fakülte olması üzerine İletişim Fakültesi'ni bünyesine alır. Ders kitapları, fakültelerin süreli yayınları ve İletişim Fakültesi'nin bünyesinde çıkarılan İletim, 4. Boyut, Kaleidoskop ve Sinema Yazıları gibi yayınlar bu merkezde basılır.

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi 12 Nisan 2024'te yeni binasına taşınmıştır. Mekan ve bellek ilişkisi açısından bu serüvenin de bir araştırma konusu olduğu açıktır. Fakülte artık, "Akıllı Bina"da!

Sonuç

Bu tema yazısı, bir sürecin başlangıcıdır. Kuşkusuz bu adımı önce atanların emeklerine, katkılarına saygıyla... İpuçları, yollar tıpkı tezgahda dokunmayı bekleyen ipek halının motiflerinin sırrını çözme uğraşısıdır. Bu başlangıcı vesile edip devam çalışmalarına önderlik etmesi umudu ve dileğiyle...

Doç. Dr. Veli POLAT

Başeditör Yardımcısı

Ekim 2024, İstanbul.

Kaynakça

- <https://www.istanbul.edu.tr/tr/content/iletisim-fakultesi/fakulte-tarihcesi#title15006540118401> (Erişim Tarihi: 05.11.2024)
- Cihad Baban, “Hocam Ve Amcam Şükrü Baban”. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 40/1-4 (Ekim 2011).
- <https://yurtsever.org.tr/2020/nesnel-ve-oznel-kosullarin-birlesmesi-393469/> (Erişim Tarihi: 29.10.2024)
- Cem Evrim Aslan, “Türkiye’de İletişim Eğitiminin Başlangıcı: Uluslararası Etkiler Açısından Bir Değerlendirme E-Kurgu”, Cilt: 26, Sayı: 3, Ekim-2018, S. 60-81.
- Nurşen Mazıcı, “1930’a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt 5, Sayı 18, S. 131-154, 1996-Ankara.
- <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>, (Erişim Tarihi: 03.11.2024)
- Hıfzı Topuz, “100 Soruda Türk Basın Tarihi”, Gerçek Yayınevi, İstanbul-1973, S. 177-178.
- <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/1950-basin-kanunu/> (Erişim Tarihi: 04/11/2024)